

FILOSOFIOLYMPIADE – citat 4)

Hvem er jeg? Det er et spørgsmål, der har plaget livet af ikke bare filosoffer, men også almindelige mennesker lige siden tidernes morgen. Det er på sin vis det mest grundlæggende spørgsmål, vi kan stille os selv. Det er et simpelt spørgsmål, der ikke eksisterer simple svar på. Eller måske gør der? ”Mennesket er ikke andet, end hvad det gør sig selv til.” Sådan sagde Jean Paul Sartre; en udtalelse, der både åbner en verden af muligheder - alle de mange ting, vi kan gøre os selv til, alle de mange ting vi kan vælge - og på samme tid er et definitivt, endegyldigt svar, på sin egen måde enkelt. Vi kan vælge hvem vi vil være, uanset hvem eller hvad det er.

Sartres eksistentialisme er på mange måder blevet en del af det grundlag det senmoderne kapitalistiske samfund bygger på. Parolen om at man er hvad man gør sig selv til er fundamentet for hele vores samfund. Sartre mente, at når man endegyldigt og effektivt afskaffede Gud, som ateistiske filosoffer i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet gjorde, med Nietzsche i spidsen, så måtte man også afskaffe en prædestineret menneskelig natur. Ifølge biblen skabte Gud, en overmenneskelig håndværker, mennesket i sit billede. Men når der ikke findes nogen Gud, hvis billede er vi så skabt i? Hvad er den menneskelige natur? Sartres svar var usvigeligt klart. Der findes ingen menneskelig natur. Der findes intet forudbestemt formål med vores hele væren. Vi er med andre ord overladt til at opfinde os selv, skabe os selv, skabe vores egen mening med tilværelsen. Sartre benytter sig af et eksempel med en papirkniv; papirkniven er skabt af en håndværker, med det formål at kunne åbne breve og lignende. Papirknivens essens går forud for dens eksistens, den blev opfundet og skabt til noget ganske bestemt. Fuldstændig omvendt forholder det sig med mennesket. Vores eksistens kommer før vores essens. Og derfor bliver det vores opgave, når nu vi eksisterer, at kreere en essens. Når vi spørger os selv hvem vi er, er svaret altså at vi selv vælger det.

Sartre overtager i nogen grad tanken fra den danske filosof Søren Aabye Kierkegaard. Ifølge Kierkegaard fødes mennesket fortvivlet. Det at blive et menneske er en opgave, et valg, noget man selv må tage ansvar for. Hverken Kierkegaard eller Sartre er blinde for den lurende angst, der ligger i det overvældende arbejde, det er at skabe sin egen essens. ”Mennesket er fordømt til at være frit”, siger Sartre lakonisk. Det er ubehageligt at skulle træffe valg af denne tyngde. Men er det virkelig sandt, at *alt* hvad vi er, er noget der kommer af et frit valg. Både Kierkegaard og Sartres filosofi

forudsætter et stort, og måske vigtigst af alt, frit valg, som det endegyldigt afgørende for hvem vi er. Mennesket er hvad det *gør* sig til. Ét enkelt ”valgets øjeblik” hvor vi klart og frit vælger os selv og vores identitet. Men for de færreste af os optræder et sådant øjeblik. Hvem og hvad vi er ikke konsekvensen af ét massivt valg, men derimod en række små beslutninger, som vi ofte træffer uden at være bevidste om betydningen af dem. Og som vi ofte træffer i forlængelse af hinanden i en særlig kontekst. Med den ene beslutning følger den anden, de eksisterer i et komplekst samspil, de er ikke isolerede valg, men valg, der er truffet på baggrund af andre valg og vores forudgående oplevelser. Vores opdragelse, omverdenens forventninger, vores kulturelle kontekst er ikke isolerede størrelser, som vi kan adskille os selv og vores valg fra, og det er ikke størrelse vi frit har valgt. Vi vælger ikke selv om vi vil være direktørsønner eller gadedrenge, og det er svært at benægte, at den slags forhold får en betydning for hvem vi er. Nu kan man naturligvis indvende, at selvom vi ikke selv har valgt vores ophav, forhindrer det os ikke i at vælge en anden fremtid. Direktørsønnen behøver ikke selv at blive direktør, og gadedrengen behøver ikke være gadedreng for evigt. Og desuden kan den slags jo betragtes som overfladiske prædikater, ikke en del af vores egentlige identitet. Men det forekommer mig alligevel at være vigtigt, fordi det er med til at skabe grundlaget for vores valg. Det påvirker vores valg, fordi valg ikke er isolerede størrelser eller øjeblikke, men noget der sker løbende og hele tiden. Og er valget virkelig frit når det i den grad er påvirket af vores medfart. Ifølge indflydelsesrige tænkere som f.eks. Pierre Bourdieu er vores medfart i høj grad med til at danne os. Selv hvis man vælger at gå i stik modsat retning af sin opvækst, (hvad der er forholdsvist sjældent) er det stadig et valg, der er truffet i en kontekst: det er et fravalg ikke et tilvalg. Så bliver en del af hvem man er pludselig prædikatet ”mønsterbryder” - og selvom man selv har truffet beslutningen om en anden kurs end den oplagte, har man aldrig selv valgt det mønster man enten bryder eller følger. At valg teoretisk set er frie betyder ikke at de ikke påvirkes af faktorer der er uden for vores kontrol.

Når Sartre siger, at ”mennesket ikke er andet end hvad det gør sig selv til”, forudsætter han, at mennesket har et frit valg. For Sartre ligger dette frie valg som en naturlig forlængelse af at Gud er afskaffet. Når Gud ikke findes, har vi ikke nogen forudbestemt essens, og vi kan derfor frit vælge den selv. Men selvom der er en uendelige række af muligheder i forlængelse af denne parole, er det også på sin vis en grov forsimpning at antage, at alt afhænger af valg vi træffer, og at de valg ikke er påvirkede af ting tidligere valg, valg vi måske ikke selv har truffet. For sagen i den komplekse

virkelighed er, at valg bliver truffet for os, valg bliver truffet i en kontekst. Valget er altså lidt mere kompliceret, end hvad Sartre gør det til. Så måske er vi også lidt mere, end hvad vi selv gør os til.